

Ю. Л. Бандрівський

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4103-3664>

ResearcherID Q-4464-2016

Scopus Author ID 57208185040

О. О. Бандрівська

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3274-1781>

ResearcherID Q-5430-2016

Scopus Author ID 57208184616

Н. І. Сидлярук

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7515-8425>

Scopus Author ID 57205240758

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України
**ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ
ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ЗІ СТОМАТОЛОГІЇ**

Yu. L. Bandrivsky, O. O. Bandrivska, N. I. Sydliaruk

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

**WAYS TO OPTIMISE THE ACQUISITION OF PROFESSIONAL DENTAL
SKILLS BY FOREIGN STUDENTS**

Анотація. Спільна робота викладачів кафедр стоматологічного факультету та кафедри англійської мови дає можливість іноземним студентам, подолавши мовний бар'єр, отримати систематизовані теоретичні та практичні навички з основних розділів стоматології. Взаємовідвідування занять асистентами кафедр дає змогу об'єднати основні дидактичні принципи та методичні прийоми роботи в іноземній аудиторії. Міжкафедральна інтеграція забезпечує впровадження нових методів формування професійних і загальнокультурних компетенцій лікаря та інформаційних технологій у навчальний процес. Важливе місце в розвитку клінічного мислення студентів відводиться інтерактивним методам навчання, які підвищують мотивацію студента до практичного оволодіння професійною діяльністю. Оптимізація навчання іноземних студентів вимагає особливої ролі мовної освіти, розвитку комунікативної компетенції лікаря, здатного використовувати англійську мову як інструмент спілкування.

Ключові слова: організація освітнього процесу; практичні навички; компетенція лікарів-стоматологів; студенти-іноземці.

Abstract. Since 2021, the Ukrainian Higher School of Medical Education has been training future specialists in accordance with the approved state educational standard of higher professional education. The new standard for the first time sets requirements for the outcomes of the main educational programmes, which are expressed in the form of competencies and determine not only professional but also general cultural qualities of graduates. The joint work of teachers of the departments of the Faculty of Dentistry and English gives the opportunity to foreign students, overcoming the language barrier, to get systematized theoretical and practical skills in the main sections of dentistry. Mutual attendance of classes by assistants of the departments allows to unite the main didactic principles and methodical techniques of work in a foreign audience. Interdepartmental integration provides the introduction of new methods of formation of professional and general cultural competencies of the doctor and information technology in the educational process. An important place in the development of clinical thinking of students is given to interactive teaching methods, which increase the student's motivation for practical mastery of professional activity. Optimization of training of foreign students requires a special role of language education, development of communicative competence of a doctor who is able to use English as a tool of communication.

Key words: educational process organization; practical skills; competence of dentists; foreign students.

Вступ. З 2021 р. українська вища школа медичної освіти веде підготовку майбутніх фахівців відповідно до затвердженого державного освітнього стандарту вищої професійної освіти [6]. Новий стандарт уперше задає вимоги до результатів освоєння

основних освітніх програм, які виражені у формі компетенцій і визначають не тільки професійні, а й загальнокультурні якості випускників.

Рівень медичної компетенції, який сьогодні закладається в закладах вищої освіти, завтра буде пред-

ставлений пацієнтам. Першочергова увага в усьому світі при підготовці лікаря-стоматолога на сучасному рівні приділяється якості освіти, підготовці висококваліфікованих кадрів для системи охорони здоров'я. Компетентнісний підхід до освіти в медичних ЗВО дає змогу створити умови підготовки фахівців нового покоління. Реформування вищої школи передбачає синтез науки, освіти, інноваційної діяльності, що дає змогу формувати в українських та зарубіжних випускників закладів вищої освіти професійні компетенції, котрі забезпечують їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку медичних послуг [1].

Навчання іноземних студентів у медичних ЗВО України має свої суттєві особливості. Оскільки практично всі іноземні студенти в майбутньому працюватимуть за межами нашої країни, необхідно дотримуватися міжнародних освітніх стандартів, а навчальний процес повинен бути орієнтований на вищу освіту за кордоном. Реалізація цього завдання вимагає високого рівня освіти іноземних кадрів, глибокого засвоєння студентами фундаментальних базових предметів і клінічних дисциплін з урахуванням новітніх досягнень медичної науки і практики, заснованого на активних методах навчання, інтеграції цілей діяльності з цілями освіти [2].

Мета статті – проаналізувати особливості реалізації інтеграційних зв'язків між навчальними дисциплінами «Пропедевтика дитячої терапевтичної стоматології» та «Пропедевтика ортопедичної стоматології» й іншими дисциплінами, які викладаються у медичному закладі вищої освіти студентам-іноземцям.

Теоретична частина. Навчання іноземних студентів у Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України має давні традиції. Студенти, які навчаються на стоматологічному факультеті, вперше стикаються з науковою інформацією зі стоматології, а саме використання певних груп матеріалів, що використовуються в стоматології і виробляються лише в Україні, під час вивчення розділів дисципліни «Пропедевтика дитячої терапевтичної стоматології», «Пропедевтика ортопедичної стоматології», зокрема розділу «Матеріалознавство». Кафедри дитячої та ортопедичної стоматології мають 15-річний досвід роботи зі студентами-іноземцями. Традиційно робота кафедр орієнтована на засвоєння студентами не тільки наукових знань, а й на вироблення професійних практичних навичок.

Розглядаючи методи організації навчального процесу через призму освоєння практичних навичок іноземними студентами, необхідно відзначи-

ти специфіку навчання цього контингенту. Перші труднощі, з якими стикаються іноземні студенти молодших курсів медичного університету, – це нові форми викладання матеріалу, невміння вести конспекти лекцій і практичних занять, виділяти головне з прочитаного, працювати з літературою тощо. Крім того, іноземні студенти мають певний дисбаланс у якості мовної підготовки, у рівні розвитку пізнавальних здібностей та рівні психофізичної стійкості до впливів зовнішнього середовища [3].

Незважаючи на те, що більшості студентів цікаво вивчати спеціальні предмети, складним буває початковий період викладання стоматології англійською мовою, пов'язаний, наприклад, із запам'ятовуванням термінів.

Стоматологічне матеріалознавство є важливою частиною навчальної програми зі стоматології. Основним завданням розділу стоматології «Матеріалознавство» є формування у студентів здатності використовувати основні уявлення щодо властивостей матеріалів стоматологічного призначення, методів оцінки біосумісності матеріалів, контролю якості стоматологічних матеріалів, вивчення термінології в галузі стоматологічного матеріалознавства. Студенти вивчають сучасні пломбувальні матеріали, конструкційні (металеві сплави, стоматологічні пластмаси) і допоміжні (відбиткові, моделювальні, формувальні, абразивні) матеріали, вивчають їхні властивості та сферу застосування і методику роботи з ними.

Важливою складовою дисципліни «Стоматологія» є освоєння студентами методичних прийомів лікування стоматологічних захворювань і технологічних особливостей виготовлення сучасних ортопедичних конструкцій. Під керівництвом досвідчених викладачів іноземні студенти вивчають клініко-лабораторні етапи виготовлення різних видів зубних протезів. У практичній частині занять беруть участь не тільки викладачі, а й техніки, реалізуючи принципи індивідуалізації навчання.

На фантомах студенти відпрацьовують різні методи лікування карієсу та його ускладнень, препарування та пломбування каріозних порожнин, препарування зубів під різні види ортопедичних коронок та зняття відбитків, а також методи місцевого знеболення, етапи операції видалення зубів. Робота у фантомних класах вимагає не тільки мануальних навичок, а й мовних умінь. Оптимізація навчання іноземних студентів вимагає особливої ролі мовної освіти, розвитку комунікативної компетенції лікаря, здатного використовувати англійську мову як інструмент спілкування [7].

Значна частина розділу стоматології «Пропедевтика» присвячена вивченню методів обстеження стоматологічного хворого. Заняття проводяться в клінічному кабінеті, де іноземний студент під керівництвом викладача освоює схему обстеження пацієнта: збір анамнезу, виконання клінічних методів обстеження, заповнення історії хвороби. Лише за певного рівня знання англійської мови студент може зрозуміти, усвідомити та використати почутий навчальний матеріал під час оволодіння лікарськими практичними навичками.

Важливе місце в розвитку клінічного мислення студентів відводиться інтерактивним методам навчання, які підвищують мотивацію студента до практичного оволодіння професійною діяльністю. На кафедрах дитячої та ортопедичної стоматології для покращення засвоєння дисципліни «Пропедевтика» широко використовується різноманітні методи активного навчання, в тому числі рольові ігри (ділові, імітаційні), в яких головним є імітаційна модель об'єкта пізнання. Метою рольової гри є формування пізнавальних і професійних мотивів, системного мислення майбутнього лікаря-стоматолога, та у відповідність з основними компетенціями – колективної практичної роботи та навичок взаємодії.

Міждисциплінарна інтеграція у медичному закладі вищої освіти є одним із чинників оптимізації вивчення медико-біологічних, фундаментальних, а пізніше клінічних (профільних) дисциплін, і кожна наступна опирається на попередні шляхом засвоєння необхідних знань, навичок і вмінь. Тому важливим завданням роботи кафедр дитячої стоматології та ортопедичної стоматології є вироблення і доведення до ступеня автоматизації в студента навчальних алгоритмів за всіма видами професійної та мовної діяльності, в тому числі через демонстрацію маніпуляцій викладачем на клінічному прийомі пацієнтів [9].

Це кропітка, індивідуальна робота з кожним студентом, що вимагає від викладача великих професійних педагогічних знань і певної соціально-психологічної підготовки. А основне полягає в умінні правильно описувати, формулювати основну тему заняття для розвитку у студентів навичок усної англійської мови за фахом. Необхідно поєднувати монологічний елемент (відповідь за темою заняття) з діалогічним (лікар – пацієнт), активно використовувати записи почутого на практичному занятті, що стане в пригоді при підготовці до лекцій та клінічного прийому пацієнтів [4].

Сприйняти цілий пласт нової лексики, нових медичних термінів, відтворити їх у діалозі з пацієнтом

та зробити письмову фіксацію – це найскладніша робота для іноземного студента. З огляду на це важливим аспектом комплексу навчальних заходів стає візуалізація навчання, що є найперспективнішою та найадаптованішою для даної категорії студентів. На кафедрах дитячої стоматології та ортопедичної стоматології з успіхом використовуються мультимедійні версії лекцій, які читаються окремо для іноземних студентів. Навчальні матеріали на основі мультимедійних технологій включено також у структуру практичних занять для демонстрації сучасних технологій у стоматології, що викликає неабиякий інтерес у студентів-іноземців. Удосконалення знань і формування в іноземних студентів навичок самостійної роботи реалізується за допомогою виконання самостійних робіт у студентському науковому товаристві – участі в студентських наукових конференціях [5].

З 2010 р. кафедри дитячої та ортопедичної стоматології активно беруть участь у студентських олімпіадах, учасниками яких стають як українські, так і іноземні студенти. Усе це дає змогу закордонним студентам адаптуватися до навчання і роботи з пацієнтами в клініці на старших курсах.

Навчання у закладах вищої освіти студентів-іноземців диктує таку організацію навчального процесу, яка передбачає усунення мовних труднощів, як на підготовчих заняттях з англійської мови, так і на заняттях з клінічних дисциплін. У подоланні цього бар'єра може допомогти спільна робота викладачів клінічних кафедр і кафедр англійської мови [8].

У Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України знайдено варіант такої співпраці. Ним стала міжкафедральна інтеграція як єдина методична система. Усі ланки цієї системи перебувають у взаємодії. Тільки за цієї умови, організованої і різноспрямованої міжкафедральної співпраці, ефективність реалізації навчального плану зростає. Така співпраця оптимізує процес набуття знань і робить його більш ефективним.

Усе це дає змогу координувати міжкафедральні та міждисциплінарні зв'язки в навчальному процесі. Завдяки цьому вдається реалізувати спадкоємність у викладанні навчальних дисциплін (прикладом може слугувати викладання стоматології на різних кафедрах і курсах факультету). Тісний зв'язок між кафедрами дає змогу розробляти міжкафедральні тематичні посібники для студентів та викладачів.

Спільна робота кафедри англійської мови та кафедр стоматологічного факультету повинна являти собою систему і повинна мати свої етапи. Початком цієї роботи може стати складання протоколів

погоджень між профільними стоматологічними кафедрами та кафедрою англійської мови. Ці документи можуть стати відправною точкою для подальшої міжкафедральної співпраці. До кожного з протоколів повинен додаватися термінологічний мінімум, а також список тем із дисципліни, відібраних фахівцями, як найскладніших для розуміння, осмислення і вивчення іноземними студентами.

У функції викладачів англійської мови може входити відвідування лекцій і практичних занять з цієї дисципліни, обговорення з викладачем-предметником, адаптація наявних матеріалів для підготовки до занять та підручників, добір термінів. Така організація спільної роботи дасть змогу: викладачу-предметнику усвідомити її результативність; зняти мовні труднощі під час вивчення матеріалів за фахом; підвищити мотивацію іноземних студентів до самостійного вивчення англійськомовних літературних джерел.

На новий якісний рівень може претендувати навчання іноземних студентів, коли спільна робота кафедри англійської мови та профільних кафедр лежить в основі змістовної сторони навчального процесу [10]. Добір і структурування навчального матеріалу, що підлягає модульному викладу і контролю, з одного боку, сприяє вдосконаленню викладання, з іншого – значно полегшує процес адаптації студентів 1-2 курсів до навчання у ЗВО. Природно, що поставленої мети можна досягти тільки на основі комунікативно-орієнтованих навчальних матеріалів.

На кафедрах стоматологічного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України сформовано навчально-методичний комплекс: підготовлено навчально-методичні розробки для студентів і викладачів за всіма розділами, які вивчаються; видано уніфіковані методичні посібники для самостійної підготовки студентів, що забезпечує формування

клінічного мислення в іноземних студентів. Колективом кафедри розроблено контрольні-вимірні матеріали – тестові завдання для рубіжного контролю. Це дає можливість іноземним студентам отримати систематизовані теоретичні знання та практичні навички з основних розділів стоматології.

Для узагальнення інформації на стоматологічних кафедрах запроваджено практику обмінів думками між викладачами, які ведуть заняття в одних і тих самих навчальних групах. Взаємовідвідування дало можливість для обговорення основних дидактичних принципів і методичних прийомів роботи в іноземній аудиторії.

Наступним етапом у міжкафедральній співпраці стало обговорення навчально-методичних проблем на спільних методичних нарадах кафедр, на циклових методичних комісіях, а також на центральній методичній раді університету. Питання підготовки студентів-іноземців перебувають під пильною увагою деканату, та адміністрації ЗВО, неодноразово обговорюються на засіданнях студентського парламенту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, з огляду на сучасні тенденції розвитку освіти, що тягнуть за собою зростання вимог до кваліфікації та компетенцій фахівців, професійно-психологічна підготовленість майбутнього лікаря та професійно-педагогічна компетентність самих викладачів закладів вищої освіти є запорукою високої якості медичних послуг. Тому міжкафедральну інтеграцію можна розглядати як головну умову виконання цих завдань – підвищення якості медичної освіти, що забезпечується впровадженням нових форм навчання та інформаційних технологій. Перспективи подальших досліджень націлені на підвищення рівня засвоєння стоматологічних дисциплін студентами-іноземцями шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій.

Список літератури

1. Волч І. Р. Формування професійних компетенцій у студентів медичних закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання / І. Р. Волч, Г. І. Михайлишин // Компетентнісні підходи у підготовці кадрів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина»: навч.-наук. посіб. / за ред. проф. Л. С. Бабінець. – 2022. – С. 1–5.
2. Горбатюк Р. М. Формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх педагогічних фахівців / Р. М. Горбатюк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогіка». – 2017. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadvped_2017_1_5.

3. Димар Н. М. Формування професійних компетентностей фахівців медичних спеціальностей в умовах дистанційного навчання / Н. М. Димар, Л. Д. Соїка, А. М. Шевчук // Інноваційна педагогіка. – 2021. – № 39. – С. 139–142.

4. Калинюк Н. М. Концептуальні засади інтеграції правової та професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців медичної галузі / Н. М. Калинюк, І. О. Рогальський // Медична освіта. – 2020. – № 3. – С. 79–83.

5. Оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей у лікарів-інтернів на етапі здобуття післядипломної освіти / В. В. Краснов, Л. В. П'янківська, О. І. Костюк [та ін.] // Вища освіта України у контексті

інтеграції до європейського освітнього простору. – 2019. – Т. 83, № 1. – С. 87–98. – Режим доступу : <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/77>.

6. Положення про організацію освітнього процесу в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.tdmu.edu.ua/wpcontent/uploads/2023/02/Organizatsiya-osvitnogo-rotsesu-2022-1_compressed_compressed.pdf.

7. Самойленко Т. І. Формування самоосвітньої компетентності у студентів-медиків / Т. І. Самойленко, Л. Б. Козлова, О. П. Кравченко // Науковий часо-

пис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи». – 2020. – № 75. – С. 176–179.

8. Соціально-комунікативні навички // Вікіпедія.

9. Хоменко К. П. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів в університетах Польщі (1990–2015) : дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / К. П. Хоменко. – К., 2017. – 237 с.

10. Aspects of development of leader creative thinking of medical student at the undergraduate level of medical education / A. S. Sydorчук, V. D. Moskaliuk, Yu. O. Randiuk [et al.] // *Wiadomosci lekarskie*. – 2016. – Т. 69 (6). – С. 809–812.

References

1. Volch, I.R., & Mykhaylyshyn, H.I. (2022). Formuvannya profesinykh kompetensiy u studentiv medychnykh zakladiv vyshchoyi osvity v umovakh dystantsiynoho navchannya [Formation of professional competencies in students of medical institutions of higher education in conditions of distance learning]. L.S. Babinets (Ed.). *Kompetentnisni pidkhody u pidhotovtsi kadriv za spetsialnistyu «Zahalna praktyka – simeyna medytsyna» – Competency approaches in the training of personnel in the specialty “General practice – family medicine”* [in Ukrainian].

2. Horbatiuk, R. (2017). Formuvannya informatsiyno-komunikatsiynoyi kompetensiyi maybutnykh pedahohichnykh fakhivtsiv [Formation of information and communication competence of future pedagogical specialists]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. Seriya «Pedahohika» – Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. “Pedagogy” series*, 1 [in Ukrainian].

3. Dymar, N.M., Soyka, L.D., & Shevchuk, A.M. (2021). Formuvannya profesinykh kompetentnostey fakhivtsiv medychnykh spetsialnostey v umovakh dystantsiynoho navchannya [Formation of professional competencies of specialists in medical specialties in conditions of distance learning]. *Innovatsiyna pedahohika – Innovative Pedagogy*, 39, 139-142 [in Ukrainian].

4. Kalynyuk, N.M., & Rohalsky, I.O. (2020). Kontseptualni zasady intehtatsiyi pravovoyi ta profesinyo-praktychnoyi pidhotovky maybutnykh fakhivtsiv medychnoyi haluzi [Conceptual principles of integration of legal and professional-practical training of future specialists in the medical field]. *Medychna osvita – Medical Education*, 3, 79-83 [in Ukrainian].

5. Krasnov, V., Piankivska, L., Kostiuk, O., Yurkovska, L., & Tretiakova, A. (2019). Otsiniuvannya rivnia sformovanosti profesinykh kompetentnostey u likariv-interniv na etapi zdobuttia pislidyplomnoi osvity [Assessment of the level of formation of professional competences of medical interns at the stage of obtaining postgraduate education].

Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvitnogo prostoru – Higher education of Ukraine in the context of integration into the European educational space, 83(1), 87-98. Retrieved from: <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/77>.

6. Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnogo protsesu v Ternopilskomu natsionalnomu medychnomu universyteti imeni I.Ya. Horbachevskoho Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 31.05.2022 r. № 6 [Regulations on the organization of the educational process at I. Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine dated 31.05.2022 No. 6]. Retrieved from: https://www.tdmu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Organizatsiya-osvitnogo-rotsesu-2022-1_compressed_compressed.pdf [in Ukrainian].

7. Samoilenko, T.I., Kozlova, L.B., & Kravchenko, O.P. (2020). Formuvannya samoosvitnuyi kompetentnosti u studentiv-medykiv [Formation of self-educational competence in medical students]. *Naukovyy chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya 5 «Pedahohichni nauky: realiyi ta perspektyvy» – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Series 5 “Pedagogical sciences: realities and prospects”*, 75(1), 176-179 [in Ukrainian].

8. Sotsialno-komunikatyvni navychky [Social and communicative skills]. *Vikipediia – Wikipedia*.

9. Khomenko, K.P. (2017). Formuvannya profesinyoyi kompetentnosti maybutnykh likariv v universytetakh Polshchi (1990–2015) [Formation of professional competence of future doctors in Polish universities (1990–2015)]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

10. Sydorчук, A.S., Moskaliuk, V.D., Randiuk, Y.O., Sorokhan, V.D., Golyar, O.I., Sydorчук, L.I., & Humenna, A.V. (2016). Aspects of development of leader creative think-ing of medical student at the undergraduate level of medical education. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland, 1960), 69(6), 809-812.

Отримано 20.11.2023.
Рекомендовано 01.12.2023.

Електронна адреса для листування: bandrivsky@tdmu.edu.ua